

MÁ PŘÍTOMNOST VOUSŮ V TVÁŘI STÁRNOUCÍHO MUŽE VLIV NA MÍRU JEHO SYMPATIÍ PŘI UTVÁŘENÍ PRVNÍHO DOJMU?

Lada Pavlíková

*Katedra antropologie, Filozofická fakulta, Západočeská univerzita v Plzni
lada.pavlikova@seznam.cz*

Can Facial Hair in the Face of Aging Man Influence his Level of Sympathy During the Formation of the First Impression?

Abstract—If we were each person to treat as a completely unique, we would experience a great uncertainty according to social psychology. So, our view of the world we simplify using a categorization involving the organization of impressions through relatively stable schemes. The less information we have, the easier it is to resort to stereotyping, thus we classify the people according to the predetermined criteria based on superficial characteristics, in this case the characteristics of initially unknown men perceivable from a mere static picture of his face. The following study was initially intended to reveal whether the face of an aging man can be perceived at first glance as physically attractive from static facial photographs and if there is in this respect a common consensus. One hundred and twenty respondents of different age and gender was consistent in the fact that the face, which already showing signs of aging, can not be seen as a physically attractive in general, and quite naturally they perceived them as sympathetic or unsympathetic. With help of the paired comparison technique using ten individual photos of male faces in the age range of 50–65 years was as the most sympathetic identified the man M10. His photo, from the maximum possible 1080 “sympathetic” evaluations, was as more sympathetic evaluated 847 times. Together with the lowest standard deviation ($SD = 1.56$) and sampling variance (2.44) related to this photo, we can also talk about a common consensus in the view on the sympathy for this man. Wholly randomly, five clean shaven and five bearded men appeared among the evaluated photographs of male faces, though the impact of the facial hair presence on the sympathy was not the primary objective of this study. It turned out, however, that as more sympathetic were statistically significantly labeled men

with clean-shaven faces ($p=4.9 \cdot 10^{-6}$), and that the presence of facial hair in the aging men correlated with the sympathy negatively ($r_p = -1$).

Keywords—*attractiveness – sympathy – male face perception – aging; facial hair – first impression*

ÚVOD

OBLIČEJ hraje v mezilidské komunikaci bezpochyby klíčovou úlohu a jako nejvíce individualizovaná část lidského těla je zároveň typickou charakteristikou jednotlivého člověka, ze které lze „vyčíst“ nejen pohlaví, věk, etnickou příslušnost či emoční rozpoložení, ale také případné sympatie, atraktivitu či například osobnostní rysy. Je zcela přirozené, že nežli člověka poznáme blíže, utváříme si o něm (byť jen na základě obličeje) v prvních okamžicích jisté představy, první dojmy, a to nejspíše v oblasti sympatií či nesympatií. V případě tváře dospělého muže je jednou z možných charakteristik rovněž přítomnost vousů, která je bezesporu významným mezipohlavním kritériem a podle evolučně orientovaných autorů je jejich bezproblémový růst rovněž odrazem zdravého vývoje jedince a kvalitní genové výbavy (Randall 2008, Thornhill a Gangestad 2006, Rantala et al. 2012). To, zda přítomnost vousů či naopak hladké oholení mužské tváře je přitažlivé a vzbuzuje v ostatních větší sympatie, se sice může různit v závislosti na dané době a specifickém kulturním prostředí (Muscarella 1996, Hellstrom 1994, Dixson 2012, Dixson 2013), nicméně v jedné věci se studie věnující se percepci lidského obličeje shodují, a to v tom, že vousatí muži působí starším dojmem a poněkud agresivněji (De Souza 2003, 206).

Prvotním cílem zde prezentované studie nebylo odhalení role, jakou ve vztahu k fyzické

atraktivitě mužského obličejě hraje přítomnost vousů. Nebyla původně ani zaměřena pouze na obličejě mužů. Kontext, ve kterém se celý výzkum odehrával, byl vliv stárnutí na případně percipovanou fyzickou atraktivitu obličejů mužů, ale také žen. V souboru deseti statických fotografií mužských obličejů, při jejichž tvorbě bylo jediné kritérium věkové rozmezí 50–65 let, se zcela náhodně objevili nejen muži s hladce oholenou tváří (N = 5), ale také muži s vousy (N = 5). Ukázalo se, že přítomnost vousů v tváři stárnoucího muže nejspíše dokáže ovlivnit i vnímání jeho sympatií, potažmo atraktivity, neboť hladce oholená tvář u respondentů vzbuzovala na první pohled větší sympatie.

VOUSY A HLADCE OHOLENÁ TVÁŘ V HISTORICKÉM KONTEXTU

Přítomnost vousů v dospělé mužské tváři je bezesporu významným mezipohlavním kritériem a zcela jistě zvyšuje míru obličejové maskulinity. Jedná se o pohlavně dimorfní znak závislý na výši hladiny mužského pohlavního hormonu, testosteronu.

Módní trendy, politika a náboženské hodnoty sociální důležitost mužských vousů určovali po staletí (Reynolds 1949, Peterkin 2001). Upravený vous zařazoval jeho majitele k vyšším společenským třídám a jednoznačně jej odlišoval od prostých obyvatel ve starověké Persii, Mezopotámii, Palestině, Řecku či Indii na rozdíl od antického Říma, ve kterém se naopak hladce oholená tvář stává výrazem římské nadřazenosti nad ostatním světem a vousy jsou považovány za cizí a barbarský prvek. Oholené tváři dává přednost i středověk a jistou renesanci vousů přináší až náboženská reformace s bujným plnovousem na tvářích protestantských kněží. Svět přelomu 18. a 19. století byl světem hladce oholených tváří v protikladu s revolucionáři tohoto období, kteří stále častěji nosili vousy „romantické“. Po napoleonských válkách se v Evropě opět objevuje móda vousů a knírek spolu s bradkou zdobí nejednu „korunovanou“ hlavu. Dle jejich příkladu se tak 2. polovina 19. století stává „zlatou“ érou vousů. V období první světové války, kdy by bujné vousy překážely už jen s ohledem na nutnost užití ochranných masek proti tehdy používaným bojovým otravným plynům, vítězí vysoká praktičnost oholené tváře a poválečné období opět začíná ovládat kult hladce oholených tváří. Současný liberalismus v péči o vousy v našem kulturním prostředí sociální důležitost

muže (na rozdíl od dob minulých) nejspíše neovlivňuje, nicméně může se stát jedním z faktorů, který hraje roli v utváření prvního dojmu.

SOUČASNÝ STAV POZNÁNÍ

Nejprve je nutné předeslat, že studie, středem jejichž zájmu je odhalení vlivu vousů na percipovanou atraktivitu mužské tváře, se soustředí spíše nežli na stárnoucí obličejě, na obličejě mladších mužů. Vzájemně se rovněž liší v metodologickém postupu, přičemž v některých jsou k hodnocení využity obličejové kresby, v jiných reálné fotografie, v některých uměle nalepené či namalované vousy a v některých jsou respondentům předkládány dokonce pouhé popisy tváří. Výsledky takových studií nejsou zcela jednotné, a to možná právě pro jejich metodologickou odlišnost. Některé z nich podporují tvrzení, že vousy u mužů zvyšují míru jejich atraktivity (Pellegrini 1973, Hatfield a Sprecher 1986, Reed a Blunk 1990), zatímco jiné nikoliv (Feinman a Gill 1977, Wogalter a Hosie 1991, Muscarella a Cunningham 1996, Dixson a Vasey 2012). Liší se rovněž v tom, jaké druhy vousů v nich byly s oholenou tváří porovnávány. Addison (1989), Kenny a Fletcher (1973) či Wogalter a Hosie (1991) například ve svých výzkumech využívali k hodnocení jen muže hladce oholené a muže s plnovousem. V dalších studiích byli zahrnuti též muži s knírem či bradkou (Reed a Blunk 1990, Shannon a Stark 2003, Pellegrini 1973). Zajímavou se v tomto ohledu jeví též studie, ve které autoři zahrnuli k hodnocení různé fáze růstu vousů (hladké oholení, slabé a silné strniště, slabší vous a plnovous), ve které bylo za nejatraktivnější považováno ženami slabé strniště a hladce oholená tvář spolu s plnovousem byla posuzována za nejméně atraktivní (Neave a Shields 2008).

MATERIÁL A METODY

Původním záměrem výzkumu bylo ověřit, zdali i stárnoucí obličejě mužů mohou být ostatními vnímány jako fyzicky atraktivní. Za tímto účelem bylo zhotoveno deset fotografií mužských obličejů ve věkovém rozmezí 50–65. Každé z fotografií byl přidělen kód M1–M10 označující mužské pohlaví a číslo fotografie. Technikou párového srovnávání měli respondenti (N = 120) různého věku a pohlaví následně za úkol v předpřipravené powerpointové prezentaci s fotografiemi určit vždy atraktivnější obličej muže u 45 párů pořazených z těchto deseti individuálních

Tabulka 1. Zastoupení mužů a žen ve věkových kategoriích 20–35 a 50–65 let; Upraveno podle: „Statistická ročenka České republiky 2013“ (online).

VĚKOVÁ KATEGORIE	MUŽI	ŽENY	CELKEM
20–35 let	1 122 088 (51%)	1 062 604 (49%)	2 184 622 (100%)
50–65 let	1 029 266 (49%)	1 071 081 (51%)	2 100 347 (100%)
20–65 let	2 151 354 (50%)	2 133 685 (50%)	4 284 969 (100%)

fotografií. Zásadní podmínkou celého šetření byla rovněž vzájemná neznalost hodnotitelů a hodnocených. Vzhledem k tomu, že v pozadí tohoto výzkumu nefiguroval výběr potenciálního partnera k reprodukci, jak bývá obvyklé u evolučně orientované studie, obličeje mužů na hodnocených fotografiích již prokazovaly známky stárnutí a ve středu zájmu stálo především odhalení faktorů přispívajících k utváření pozitivního (sympatičtějšího) prvního dojmu, nebyly zde v roli respondentů pouze ženy, ale také muži, a to různého věku.

Při konstrukci výzkumného vzorku (výběrového souboru) respondentů, jejichž náhled na obličejovou atraktivitu v kontextu stárnutí by mohl předpovídat náhled v rámci cílové populace (základního souboru), se jako nejvhodnější strategie zdálo v první fázi použití kvótního výběru, kdy jako kvóty byly zvoleny dva znaky – pohlaví a věková kategorie. Za cílovou populaci (základní soubor) byl zvolen soubor mužů a žen české národnosti v souhrnném věkovém rozmezí 20–65 let, jehož velikost dle demografických údajů k 31. 12. 2012 činila 4 284 969 lidí (Tabulka 1). Takový cíl byl v dané chvíli nereálný, a tak byla k zajištění reprezentativity alespoň co nejpřesněji vymezena homogenní populace (N = 120). Pro získání stanovené velikosti výzkumného vzorku respondentů byla následně užita technika stratifikovaného výběru, přičemž respondenti byli vybíráni ze čtyř podskupin (strat) základního souboru prostým náhodným výběrem v poměrovém zastoupení 25 % (N = 30) respondentů z každého z nich (Tabulka 2).

VÝSLEDKY

Byl byli respondenti v tomto výzkumu původně instruováni k výběru vždy atraktivnější mužské

Tabulka 2. Charakteristika souboru respondentů (N=120). z hlediska věku

PODSKUPINY RESPONDENTŮ	N	VĚKOVÝ PRŮMĚR	SD
RMM (mladší muži)	30	22,3	2,53
RZM (mladší ženy)	30	21,9	2,53
RMS (starší muži)	30	55,3	3,21
RZS (starší ženy)	30	55,6	3,24

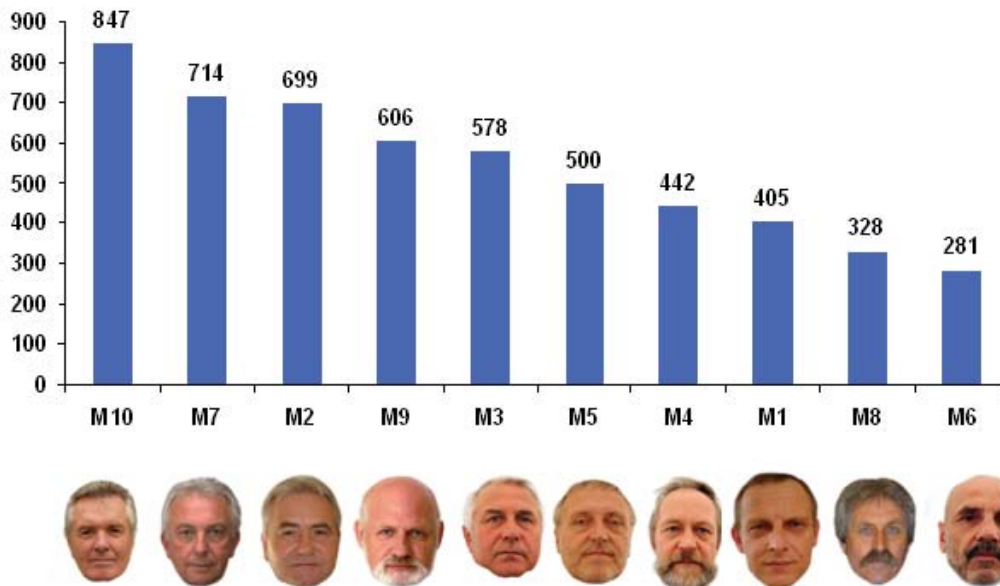
tváře z daného páru fotografií, všichni se shodovali v tom, že posuzovat stárnoucí obličej z hlediska atraktivity je pro ně nepřírozené a fotografie hodnotili jako sympatické či nesympatické

V průběhu šetření byly využity dotazníky s 45 párovými kombinacemi mužských obličejů, přičemž každý z obličejů (M1–M10) mohl být v rámci jednoho dotazníku (respektive jedním respondentem) označen jako sympatičtější devětkrát, což při celkovém počtu sto dvaceti respondentů činí maximálně 1080 „sympatických“ ohodnocení na jednu fotografii. Nejsympatičtější tvář stárnoucího muže figurující pod kódovým označením M10 dosáhla 847 „sympatických“ ohodnocení (Graf 1), přičemž nejnižší směrodatná odchylka a rozptyl výběru (Tabulka 3) v jejím případě svědčí zároveň o tom, že byla podobně shodně hodnocena v rámci celého vzorku sto dvaceti respondentů, a tedy o společném konsensu v náhledu na sympatický obličej stárnoucího muže.

Pomineme-li nyní fakt, že fotografie M10 je z hlediska sympatií skutečným favoritem a v porovnání s M7 a M2 (tedy druhým a třetím obličejem v pořadí) vykazuje statisticky významné rozdíly ($p = 0,0001$ a $p = 0,0062$), je z výsledného pořadí patrné, že se mezi sympatičtějšími tvářemi objevují většinou muži bez vousů. Takové zjištění vede k myšlence o eventuálním ovlivnění míry sympatií stárnoucího mužského obličejem přítomností vousů. Pro ověření výše naznačené domněnky byla nejprve stanovena nulová hypotéza (H_0 – Přítomnost vousů ve stárnoucím mužském obličejem neovlivňuje míru jeho sympatií.), která byla následně vyvrácena t-testem na 5% hladině významnosti ($p = 4,9 \cdot 10^{-6}$; $p < 0,05$) porovnávajícím celkové množství „sympatických“ ohodnocení mezi skupinou

Tabulka 3. Hodnoty směrodatné odchylky a rozptylů výběru u hodnocených fotografií.

	M1	M2	M3	M4	M5	M6	M7	M8	M9	M10
SD	2,66	2,02	2,41	2,31	2,36	2,53	1,83	2,75	2,76	1,56
Rozptyl výběru	7,09	4,10	5,80	5,33	5,55	6,39	3,36	7,54	7,59	2,44

Graf 1. Pořadí mužských obličejů z hlediska sympatií dle absolutních hodnot.

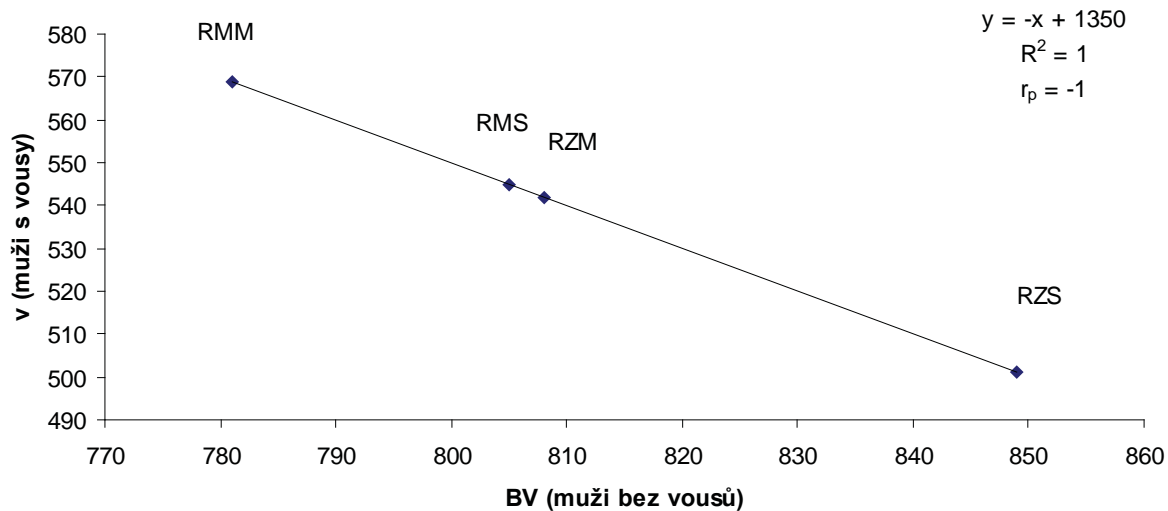
oholených mužských tváří a skupinou mužů s vousy. Zdá se tedy, že přítomnost vousů, alespoň u respondentů tohoto konkrétního výzkumu, měla v rámci prvního dojmu spíše negativní vliv na posuzování jejich sympatií. To potvrzuje i záporná hodnota Pearsonova korelačního koeficientu ($r_p = -1$) odhalující, že s rostoucími sympatiemi mužů bez vousů (hodnoty X) zároveň klesají sympatie mužů s vousy (hodnoty Y), a to nejmarkantněji ve skupině RZS, tedy v případě respondentek ve věku mezi 50 a 65 lety (Graf 2). Zároveň v tomto tvrzení panuje shoda napříč celým výběrovým souborem respondentů, i když statisticky méně významně v případě mladších i starších mužů a mladších žen (Graf 3). Vztaheno na soubor respondentů jako celek se ukazuje, že přítomnost vousů ve stárnoucím mužském obličejí byla atributem, který statisticky významně ($p = 4,9 \cdot 10^{-6}$) ovlivnil hodnocení jeho sympatií (Graf 4).

DISKUSE

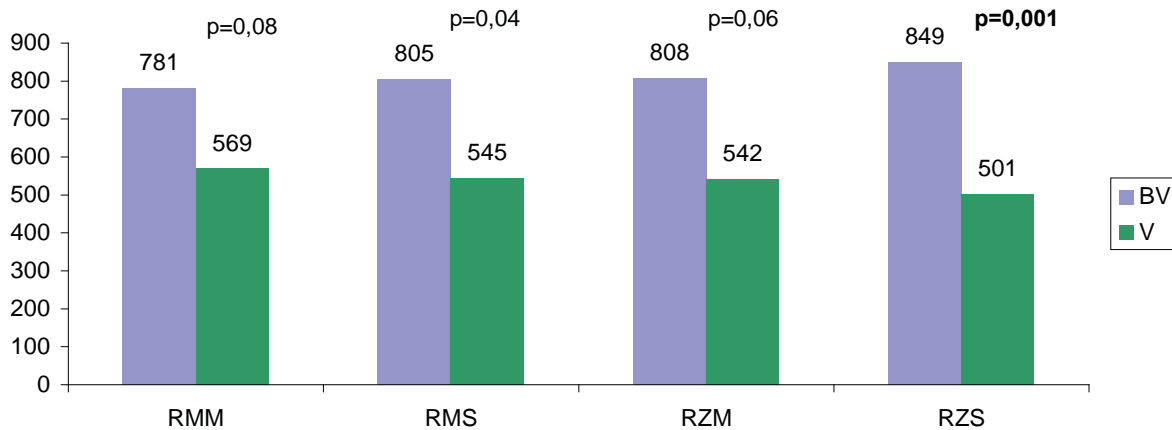
V souvislosti se silící anonymitou moderní společnosti se lidé stále častěji setkávají s neznámými lidmi, a valná část mezilidské interakce se tak odehrává pod vlivem „prvního dojmu“.

Představíme-li si život ve městě, například, je fyzicky nemožné poznat dokonale každého z jeho obyvatel. Obklopeni anonymitou se ale neubráníme vytváření dojmů o ostatních lidech v hromadných dopravních prostředcích, v obchodních centrech, v kinech či na ulicích. Udělat pozitivní dojem v prvních minutách setkání s neznámým člověkem je společensky důležité, neboť následná proměna prvotně negativního dojmu v pozitivní je časově náročnější. První minuty jsou při prvním setkání klíčové. Přestože víme, že může být první dojem někdy matoucí, mnoho lidí svým úsudkům, na prvním dojmu založených, věří.

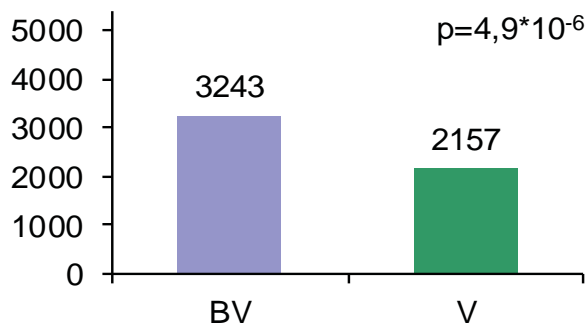
Každý člověk, se kterým se v životě setkáme, je sice jedinečný, nicméně podobnosti mezi určitými typy lidí existují. Podle sociální psychologie bychom prožívali velikou nejistotu, kdybychom ke každé osobě přistupovali jako ke zcela jedinečné. z toho plyne tendence člověka organizovat svůj pohled na svět s pomocí kategorizace spočívající v organizování dojmů prostřednictvím schémat, a tím jejich zjednodušení. Je-li pozorovatel schopen posuzovat jiné i z omezených informací poskytnutých, například statickou obličejovou fotografií, je to proto,

Graf 2. Závislost sympatií mužského obličeje na přítomnosti vousů v rámci podskupin respondentů (RMM – mladší muži; RMS – starší muži; RZM – mladší ženy; RZS – starší ženy).

Graf 3. Porovnání počtu „sympatických“ ohodnocení hladce oholených mužských tváří (BV – bez vousů) s tvářemi s vousy (V-vousy) v jednotlivých podskupinách respondentů.

Graf 4. Porovnání celkového počtu „sympatických“ ohodnocení hladce oholených mužských tváří (BV-bez vousů) s tvářemi s vousy (V-vousy) vykazuje statisticky významný rozdíl (p=4,9*10⁻⁶)

že má k „dispozici“ poměrně stabilní schéma vzniklé propojením jednotlivých rysů jako podklad jistého prototypu mentálního obrazu typického zástupce určité kategorie lidí. Čím méně máme informací, tím snadněji se uchylujeme ke stereotypizaci, tedy klasifikaci lidí podle předem daných kritérií na základě povrchných charakteristik, a člověka prostě zařadíme do předem daného „šuplíku“. V našem případě byly těmito pomyslnými „šuplíky“ kategorie sympatických a nesympatických mužů ve věku nad 50 let, k jejichž zařazení byla respondentům k dispozici pouhá statická fotografie jejich obličeje.

V tom, že respondenti obličeje přirozeně hodnotili jako sympatické či nesympatické a odmítali je vnímat jako fyzicky atraktivní, lze plně ztotožnit s pohledem evoluční biologie, která atraktivitu vztahuje k mládí a výběru potenciálního partnera k reprodukci, což jsou atributy, které jsou procesem stárnutí přirozeně narušeny (Thornhill a Gangestad 1999). Fakt, že byly respondenty bez ohledu na jejich věk a pohlaví jako sympatičtější označováni spíše muži s hladce oholenou tváří, je sice ve shodě s některými výše jmenovanými studiemi (Feinman a Gill 1977, Wogalter a Hosie 1991, Muscarella a Cunningham 1996, Dixson a Vasey 2012), nicméně ani v jedné z nich nebyly hodnoceny tváře mužů s již patrnými známkami stárnutí a hodnocení vždy probíhalo mezipohlavně. V průběhu zde prezentované studie byl v rámci hodnocení eliminován pohled na muže jako na eventuální partnery k reprodukci a přirozeně na ně bylo mladšími respondenty (RMM) a respondentkami (RZM) nahlíženo například jako na dědečky. Starší respondenti (RMS) pak dle svých slov měli problém s tím, aby jako muži posuzovali muže, a spíše by v této chvíli ocenili radu svého protějšku. Statisticky významný rozdíl v preferencích hladce oholených tváří byl patrný jen ve skupině starších respondentek (RZS), které v podstatě jako jediné na obličeje mužů stejné věkové kategorie, jako jsou ony samy, mohly jako na potenciální partnery (i když ne k reprodukci) podvědomě nahlížet. Původní rozdíl oproti předešlým studiím, kde byli muži vždy hodnoceni ženami, se tak v podstatě stírá, a i když by bylo nutné ověření výsledků na větším vzorku starších respondentek, je prozatím možné alespoň naznačit, že stárnoucí ženy preferují muže, z jejichž hladce oholených tváří dle jejich slov odhadují, že o sebe pečují a muže s vousy považují za poněkud agresivnější.

ZÁVĚR

Závěrem je možné konstatovat, že obličej stárnoucího muže není vnímán v kategoriích atraktivní/neatraktivní, ale zcela přirozeně je na něj nahlíženo jako na obličej sympatický či nesympatický. Zdá se rovněž, že jedním z faktorů, který míru sympatií muže ve vyšším věku ovlivňuje pozitivně, je také upravená a hladce oholená tvář. Z výsledků této jedné studie, jejímž prvotním cílem nebylo hodnocení vlivu vousů na sympatie, není možné generalizovat tvrzení, že „každý mužs vousy ve věku nad 50 let je na první pohled nesympatický“, nicméně fakt, že z 5400 celkově možných „sympatických“ hodnocení získali nadpolovičních 60 % (3243) právě muži s hladce oholenou tváří je (alespoň v našem kulturním prostředí) možným námětem k dalšímu šetření.

POUŽITÁ LITERATURA

- Addison, W. E. 1989. Beardedness as a factor in perceived masculinity. *Perceptual and Motor Skills*, 68: 921–922.
- De Souza A. A. L., Baiao V. B. U., Otta E. 2003. Perception of men's personal qualities and prospect of employment as a function of facial hair. *Psychological Reports*, 92: 201–208.
- Dixson, B. J., a Vasey, P. L. 2012. Beards augment perceptions of men's age, social status, and aggressiveness, but not attractiveness. *Behavioral Ecology*, 23 (3): 481–490. doi: 10.1093/beheco/arr214.
- Dixson, B. J., Tam, J. C. a Awasthy, M. 2013. Do women's preferences for men's facial hair change with reproductive status? *Behavioral Ecology*, 24: 708–716. doi: 10.1093/beheco/ars211.
- Dixson, B. J., Brooks, R. C. 2013. The role of facial hair in women's perceptions of men's attractiveness, health, masculinity and parenting abilities. *Evolution and Human Behavior*, 34: 236–241.
- Feinman, S., a Gill, G. W. 1977. Females' response to males' beardedness. *Perceptual and Motor Skills*, 44: 533–534.
- Hatfield, E., a Sprecher, S. 1986. *Mirror, mirror: The importance of looks in everyday life*. Albany: State University of New York Press.
- Hellström, Å., a Tekle, J. 1994. Person perception through facial photographs-effects of glasses, hair, and beard on judgements of occupation and personal qualities. *European Journal of Social Psychology*, 24: 693–705. doi: 10.1002/ejsp.2420240606.
- Kenny, C. T., a Fletcher, D. 1973. Effects of beardness on person perception. *Perceptual and*

Motor Skills, 37: 413–414.

Muscarella, F. a Cunningham, M. R. 1996. The evolutionary significance and social perception of male pattern baldness and facial hair. *Ethology and Sociobiology*, 17: 99–117. doi:10.1016/0162-3095(95)00130-1.

Neave, N., a Shields, K. 2008. The effects of facial hair manipulation on female perceptions of attractiveness, masculinity, and dominance in male faces. *Personality and Individual Differences*, 45: 373-377. doi: 10.1016/j.paid.2008.05.007.

Pellegrini, R. J. 1973. Impressions of the male personality as a function of beardedness. *Psychology: A Journal of Human Behavior*, 10: 29–33.

Peterkin A. 2001. *One thousand beards: A cultural history of facial hair*. Vancouver (Canada): Arsenal Pulp Press.

Randall V. A. 2008. Androgens and hair growth. *Dermatologic Therapy*, 21: 314–328. doi: 10.1111/j.1529-8019.2008.00214.x.

Rantala, M. J., Moore F. R., Skrinda I., Krama T., Kivleniece I., Kecko S., Krams I. 2012. Evidence for the stress-linked immunocompetence handicap hypothesis in humans. *Nature Communications*, 3: 694. doi:10.1038/ncomms1696.

Reed, J. A., a Blunk, E. M. 1990. The influence of facial hair on impression formation. *Social Behavior and Personality: An International Journal*, 18, 169–175.

Reynolds, R. 1949. *Beards: their social standing religious involvements, decorative possibilities, and value in offence and defence through the ages*. New York: Harcourt Brace Jovanovich.

Shannon, M. L., a Stark, C. P. 2003. The influence of physical appearance on personnel selection. *Social Behavior and Personality*, 6: 613–624.

Thornhill, R. a Gangestad, S. W. 1999. Facial attractiveness. *Trends in Cognitive Sciences*, 3: 452–460.

Thornhill R., a Gangestad S. W. 2006. Facial sexual dimorphism, developmental stability, and susceptibility to disease in men and women. *Evolution and Human Behavior*, 27: 131–144. doi:10.1016/j.evolhumbehav.2005.06.001.

Wogalter, M. S., Hosie, J. A. 1991. Effects of cranial and facial hair on perceptions of age and person. *Journal of Social Psychology*, 131: 589–591. (online) <http://www.czso.cz/csu/2013edicniplan.nsf/p/1409-13>

